

کاربرد سلاح‌های شیمیایی علیه ایران و انگیزه تأسیس موزه صلح تهران

۱- کاربرد سلاح‌های شیمیایی

در اوایل قرن بیستم و طی جنگ جهانی اول، برای نخستین بار از سلاح‌های شیمیایی استفاده شد که در نهایت بیش از ۹۰ هزار کشته و مجروح برجای گذاشت. در سال ۱۹۲۵، یعنی هفت سال پس از پایان جنگ جهانی اول، در کنفرانس خلع سلاح ژنو، پروتکل ۱۹۲۵ ژنو^۱ به امضا غالب کشورهای جهان رسید که در آن کاربرد سلاح شیمیایی و بیولوژیکی منع شده بود. بسیاری از کشورها از جمله عراق از امضاکنندگان این پروتکل بودند. اما بیش‌تر این امضاکنندگان، اهمیتی برای آن قایل نشدند و تولید و انباشت این‌گونه سلاح‌ها به طور وسیع ادامه یافت. در طول جنگ جهانی دوم، علی‌رغم تولید زیاد انواع گازهای جنگی از سوی کشورهای درگیر جنگ و حتی ساخت عامل اعصاب برای نخستین بار، سلاح شیمیایی هرگز در میدان جنگ به کار نرفت.

با شروع جنگ تحمیلی در سال ۱۳۵۹ (۱۹۸۰ میلادی)، برای اولین بار پس از جنگ جهانی اول، عراق شروع به استفاده از گازهای سمی کرد و سال به سال نیز بر وسعت و تنوع آن افزود. انواع سلاح‌های شیمیایی از جمله گاز خردل و هم‌چنین عوامل اعصاب چون گاز سارین، تابون و وی‌ایکس (VX) در میدان‌های جنگ علیه رزمندگان ایرانی و هم‌چنین علیه غیرنظامیان در شهرها و روستاها استفاده شد. در نتیجه این حملات، بیش از صد هزار ایرانی در معرض سلاح‌های شیمیایی قرار گرفتند و امروزه بیش از ۶۵ هزار نفر از آنان از پیامدهای طولانی مدت کاربرد این سلاح‌ها در رنجند.

به گزارش کمیسیون بازرسی و تحقیق سازمان ملل متحد^۲ که در سال ۲۰۰۳ منتشر شد، طی این جنگ، عراق ۱۹۵۰۰ بمب شیمیایی، ۵۴۰۰۰ گلوله توپ شیمیایی و ۲۷۰۰۰ موشک شیمیایی کوتاه برد را استفاده کرد. در مجموع، حدود ۱۸۰۰ تن گاز خردل T ۱۴۰ تن گاز تابون و ۶۰۰ تن گاز سارین در این سال‌ها به کار رفتند که تقریباً دو سوم آن در هجده ماه پایانی جنگ بود.

از میان این سلاح‌های شیمیایی، گاز خردل و گاز خردل گوگردی بیش‌تری تاثیر بلندمدت را بر سلامت انسان دارد. این گازها که از عوامل تاول‌زا هستند، به پوست، چشم و سیستم تنفس فرد مصدوم آسیب‌های فراوان می‌زنند. بسیاری از این سلاح‌ها هم‌چنین دارای تاثیرات زیست‌محیطی طولانی مدت هستند.

¹ Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare

یا پروتکل ممنوعیت کاربرد گازهای خفه‌کننده، سمی و دیگر گازها و سلاح‌های باکتریولوژیک در جنگ‌ها

² The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission (UNMOVIC)

برخی از مهم‌ترین تاثیرات گاز خردل و خردل گوگردی بر سلامت انسان به شرح زیر است:

- مشکلات تنفسی مانند برونشیت مزمن، تنگی راه هوایی، عفونت‌های مکرر و عودکننده، کاهش حجم تنفس و عملکرد ریه، آسم و برونشیت مزمن
- عوارض چشمی مانند آسیب‌های قرنیه (ذوب قرنیه و سوراخ‌شدگی)، خشکی چشم
- آسیب‌های پوستی مانند اسکارهای پوستی (آثار زخم) و خارش مزمن به دلیل خشکی و التهاب

در نهایت تلاش‌های مقامات ایرانی و نگرانی‌های جامعه بشری، سازمان ملل را بر آن داشت تا در تاریخ ۱۳ ژانویه ۱۹۹۳ کنوانسیون منع گسترش، تولید، انباشت و کاربرد سلاح‌های شیمیایی و نابودی آن‌ها را به امضا تعداد زیادی از کشورها برساند. این کنوانسیون که به کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی^۳ نیز معروف است، در سال ۱۹۹۷ لازم‌الاجرا شد و به این ترتیب سازمان منع سلاح‌های شیمیایی^۴ (OPCW) تاسیس گردید تا مسئولیت اجرای کنوانسیون را عهده‌دار شود.

هدف این کنوانسیون، محو کامل این دسته از سلاح‌های کشتار جمعی است و از این‌رو، کشورهای عضو را از گسترش، تولید، تملک، انباشت، نگهداری، انتقال یا بکارگیری سلاح‌های شیمیایی باز می‌دارد. مأموریت سازمان منع سلاح‌های شیمیایی (OPCW)، اجرای مقررات کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی است تا بدین وسیله بتوان به دنیایی عاری از سلاح‌های شیمیایی دست یافت؛ دنیایی که در آن، علم شیمی تنها برای مقاصد صلح‌آمیز به کار می‌رود. این سازمان در شهر لاهه هلند مستقر است.

هم‌اکنون ۱۹۲ کشور عضو این کنوانسیون هستند و بیش از ۹۵٪ انباشت سلاح‌های شیمیایی در کشورهای عضو نابود شده است. کنفرانس‌های سالانه کشورهای عضو این کنوانسیون، هر ساله در پایان نوامبر در مقر این سازمان در لاهه هلند برگزار می‌شود. در این کنفرانس، نمایندگان کشورهای عضو مروری بر فعالیت‌های سال گذشته سازمان داشته و شیوه اجرای کنوانسیون در سال آینده را بررسی می‌کنند.

نمایشگاه «بوی بادام» در حاشیه بیست‌ودومین کنفرانس کشورهای عضو و به عنوان یک رویداد جانبی کنفرانس برگزار خواهد شد و آثار در محل کنفرانس برای نمایندگان دولت‌های عضو و سازمان‌های مردم‌نهاد حاضر به نمایش درخواهند آمد. برای اطلاعات بیشتر می‌توانید از این‌جا به [خبر حضور نمایندگان موزه صلح تهران در کنفرانس پیشین](#)، مراجعه کنید.

۲- تأسیس موزه صلح تهران

موزه‌های صلح در واقع محلی هستند برای برنامه‌های آموزشی و پژوهشی که مخاطب آن عموم مردم هستند. این موزه‌ها از طریق برنامه‌های آموزشی و هنری می‌کوشند «فرهنگ صلح» در جامعه گسترش دهند. یکی از نقاط قوت موزه‌های صلح این

³ Chemical Weapons Convention

⁴ Organization for Prohibition of Chemical Weapons

است که می‌توانند از طریق بازدیدهای خود، نمایشگاه‌های هنری، کارگاه‌های آموزشی، بزرگداشت‌ها و دیگر مراسم با عموم مردم ارتباط برقرار و آن‌ها را در برنامه‌های آگاه‌سازی دخیل کنند. در ضمن این موزه‌ها می‌کوشند پلی ارتباطی بین ملت‌ها برای شناخت بهتر آنان از یکدیگر ایجاد کنند.

اندیشه تاسیس این موزه در ملاقات اعضای انجمن حمایت از قربانیان سلاح‌های شیمیایی در تهران با مسؤول هماهنگی شبکه بین‌المللی موزه‌های صلح در سال ۱۳۸۴ شکل گرفت. این گفت‌وگو و هم‌چنین دیدار از هیروشیما در همان سال تمایل به شکل‌گیری یک موزه صلح در تهران را تقویت کرد.

بنیان‌گذاران موزه صلح تهران با الهام از تجربیات جهانی به این فکر افتادند که رنج‌های قربانیان سلاح‌های شیمیایی می‌تواند انگیزه‌ای باشد برای نشان دادن پیامدهای ناگوار حاصل از جنگ و خشونت و ترویج فرهنگ صلح و دوستی بین افراد جامعه و نیز بین ملت‌ها. قربانیان جنگ، بهترین افراد برای بیان واقعیت‌های خشن جنگ هستند و می‌توانند سفیران واقعی صلح باشند. به همین دلیل، مشارکت جانبازان و مصدومان شیمیایی موزه صلح تهران در تاثیرگذاری پیام این موزه بسیار موثر است.

موزه صلح تهران که هم‌اکنون در ضلع شمالی پارک شهر تهران واقع است، بخش‌های مختلفی دارد تا سرانجام جنگ‌ها در دنیا و نتیجه استفاده از سلاح‌های شیمیایی و اتمی را به مخاطبان خود در سنین مختلف نشان دهد. این موزه که دارای بخش‌های گوناگونی چون کتابخانه و بخش هنر برای صلح است، کارگاه‌های آموزشی و نمایشگاه‌های هنری متعددی با موضوع فرهنگ صلح برگزار می‌کند.

یکی از مهم‌ترین پروژه‌های موزه صلح تهران، پروژه تاریخ شفاهی قربانیان سلاح‌های شیمیایی است که با هدف گردآوری خاطرات جانبازان شیمیایی، حفاظت از این خاطرات و شرح چرایی فعالیت این جانبازان برای صلح تهیه شده و از [این جا در وبسایت موزه صلح تهران](#) در دسترس است. علاقمندان می‌توانند برای آشنایی بیشتر با زندگی جانبازان و فعالیت‌های صلح‌آمیزشان و بهره‌مندی از آن در خلق اثر، به این مجموعه که در سایت سازمان منع سلاح‌های شیمیایی نیز قرار گرفته است مراجعه کنند.